

Nr 173.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående täckande av vissa å järnvägen Limesforsen—Särna uppkomna förluster å lånemedelskapital; given Stockholms slott den 15 februari 1929.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Th. Borell.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 15 februari 1929.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDAVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Borell:

Jämlikt bemyndigande av 1927 års riksdag (skrivelse nr 174) har Kungl. Maj:t den 14 juni 1928 godkänt ett mellan järnvägsstyrelsen och Limesforsen—Särna järnvägsaktiebolag upprättat avtal angående förvärvande för statens räkning av järnvägen mellan Limesforsen och Särna. Jag anhåller nu att få för Kungl. Maj:t anmäla frågan om de åtgärder i bokföringshänseende, som böra i anledning härav vidtagas.

Bihang till riksdagens protokoll 1929. 1 saml. 142 häft. (Nr 173.)

I järnvägen
nedlagda
statsmedel.

Enligt åtagande i samband med förvärv av Mora—Vänerns järnväg tecknade staten *aktier* i Limesforsen—Särna järnvägsaktiebolag till ett belopp av 250,000 kronor, för vilket ändamål å tilläggsstat för år 1918 under utgifter för kapitalökning, statens järnvägar, anvisades ett anslag å nämnda belopp att utgå av lånemedel. Aktiebrevens hava jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 28 juni 1918 överlämnats till järnvägsstyrelsen för förvaltning, och aktieposten redovisas bland statens järnvägars tillgångar under rubriken »värdepportfölj».

Jämlikt Kungl. Maj:ts medgivande den 19 maj 1922 träffades avtal mellan statens arbetslöshetskommission och järnvägsbolaget om tecknande för statens räkning av *ytterligare aktier* i bolaget för 250,000 kronor, vilka skulle likvideras genom utförande såsom nödhjälpsarbeten av vissa delar av järnvägsanläggningen; de härav föranledda kostnaderna hava bestritts med under rubriken verkliga utgifter anvisade anslag för statliga nödhjälpsarbeten. Jämväl denna aktiepost har enligt Kungl. Maj:ts beslut den 3 april 1925 överlämnats till järnvägsstyrelsen för förvaltning, men har icke upptagits i järnvägsstyrelsens räkenskaper.

Den 28 augusti 1922 beviljade Kungl. Maj:t Limesforsen—Särna järnvägsaktiebolag ett *statslån* å 5,140,000 kronor ur fonden för att underlätta åstadkommande av bibanor i vissa delar av riket (bibanelånefonden). Av detta lånebelopp har lyftats en summa av 4,797,334 kronor, varav 4,493,867 kronor utgått av till nämnda fond anvisade anslag av lånemedel och 303,467 kronor av fonden tillförda medel av andra statsinkomster än lånemedel. Återstoden av lånet, 342,666 kronor, skulle jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 23 april 1926 inestå till dess vederbörlig inteckning i järnvägen fastställt samt järnvägen besiktigats och tillstånd meddelats till dess öppnande för allmän trafik. Denna del av lånet har avsetts att i sin helhet utgå av anslag, som härflyta av andra statsinkomster än lånemedel.

Å lånet hava icke gäldats några *räntor*. Beloppet av de i riksgäldskontorets räkenskaper debiterade räntorna uppgick den 31 december 1927 till 440,249 kronor 67 öre.

Statens
förvärv av
järnvägen.

I de kostnadsförslag, som lågo till grund för statslånet beviljande och som slutade å ett belopp av 7,600,000 kronor, hade icke medräknats kostnader för rullande materiel. Bolagets tillgångar medgävo icke heller anskaffande av sådan och något rörelsekapital för trafikeringens ombesörjande stod icke till förfogande. Det synes också från början hava förutsetts, att trafikerandet av järnvägen, som vid Limesforsens station ansluter till statsbanenätet, skulle ske genom statens järnvägars försorg. Överenskommelse härutinnan kunde emellertid ej åvägbringas, främst på den grund, att man med säkerhet räknade med att driften skulle gå med förlust och att bolaget icke kunde påräkna medel för täckande härav. Under sådana förhållanden och då bolaget icke hade möjlighet att fullgöra sina förbindelser på grund av statslånet, ansåg bolaget lämpligast

att hembjuda järnvägen — vilken väntades vara färdigställd vid utgången av år 1927 — till staten utan annat vederlag än att bolaget friskrevs från betalningsskyldighet i anledning av det beviljade statslånet.

Förslag till kontrakt härom mellan bolaget och järnvägsstyrelsen upprättades, innebärande i huvudsak att järnvägsanläggningen skulle mot en köpeskilling av 5,580,249 kronor 67 öre överlätas till statsverket med tillträde så snart lagfart meddelats men med rätt för staten att så snart järnvägen färdigställts och senast den 1 januari 1928 övertaga nyttjanderätten till järnvägen. Köpeskillingen skulle likvideras sålunda att

1) bolaget skulle befrias från betalningsskyldigheten för uppburna delar av statslånet tillhoppa.....	kr. 4,797,334: —	
jämte ränta däpå per den 31 december 1927	> 440,249: 67	5,237,583: 67
2) till bolaget skulle, efter det lagfart beviljats m. m., kontant utbetalas ett belopp, motsvarande återstående del av statslånet.....	kr. 342,666: —	
		<u>Summa kronor 5,580,249: 67</u>

I proposition, nr 235, till 1927 års riksdag hemställde Kungl. Maj:t om bemyndigande att träffa avtal med Limesforsen—Särna järnvägsaktiebolag om inköp av järnvägen i huvudsaklig överensstämmelse med det föreliggande avtalsförslaget. Därvid framhölls, att, med hänsyn till bolagets oförmåga att fullgöra sina förbindelser, järnvägens övertagande av staten endast kunde vara en tidsfråga samt att ett övertagande först vid en senare tidpunkt icke skulle bli förmanligare.

Riksdagen anmälde i skrivelse, nr 174, sitt bifall till propositionen.

Efter därom erhållen befallning framlade järnvägsstyrelsen sedermera ett mellan styrelsen och bolaget upprättat kontrakt angående förvärv av järnvägen i huvudsaklig anslutning till det riksdagen underställde förslaget. Dock hade beträffande köpeskillingen vidtagits den jämkning, att den kontant utgående delen av densamma skulle, intill det förut bestämda beloppet av 342,666 kronor, utgå allenast i den mån så erfordrades för järnvägens färdigställande; och skulle köpeskillingens summa jämkas i anslutning härtill. Med föranledande av utav Kungl. Maj:t medgivet anstånd med järnvägens färdigställande framflyttades också tidpunkten för övertagandet av nyttjanderätten till järnvägen till senast den 1 augusti 1928. Slutligen medgavs bolaget rätt att utbekomma den till säkerhet för koncessionsvillkorens fullgörande i statskontoret nedsatta depositionen av 120,000 kronor, vilket belopp järnvägsbolaget behövde disponera för täckande av kostnader för järnvägsanläggningen.

Detta avtal godkändes av Kungl. Maj:t den 14 juni 1928.

Statens järnvägar hava sedermera övertagit nyttjanderätten till järnvägen och påbörjat trafiken. Med hänsyn därtill, att expropriationsförfarandet beträffande viss del av den för järnvägsanläggningen erforderliga marken

icke hunnit avslutas, har bolaget emellertid ej ännu erhållit lagfart, vadan järnvägen icke kunnat slutligt tillträdas. Den kontanta delen av köpeskillingen har sålunda heller icke utbetalats. I enlighet med vad som förutsatts, då avtalsförslaget underställdes riksdagen, är det avsett, att denna del av köpeskillingen skall utbetalas från bibanelånefonden, samt, såsom förut nämnts, gäldas av medel härflytande från andra statsinkomster än lånemedel.

Frågan om
erforderliga
bokförings-
åtgärder
i anledning
av köpet.

Frågan om de bokförings- m. fl. åtgärder, som påkallas av ifrågavarande järnvägs övertagande, berördes redan i samband med framläggandet av det preliminära avtalsförslaget. Sålunda framhöll *järnvägsstyrelsen* i utlåtande den 18 mars 1927, att finansieringen av köpet borde så ordnas, att ökning icke uppstode i statens järnvägars i första hand räntepliktiga kapital av lånemedel, samt att avskrivning borde ske av den hos statens järnvägar bokförda aktieposten å 250,000 kronor. *Riksgäldsfullmäktige* ifrågasatte — i anslutning till den för statslånet gällande bestämmelsen, att en tredjedel av lånet finge åtnjutas räntefritt och amorteringen därå börja först efter sextio år — att statens järnvägars kapitalkonto skulle påföras två tredjedelar av lånet jämte det beräknade nutidsvärdet av den återstående tredjedelen, varvid återstoden borde avskrivas. Vid avlåtandet av förberörda *proposition* till 1927 års riksdag uttalade föredragande departementschefen, att frågan om den budgetmässiga regleringen av förhållandet till bibanelånefonden skulle underställas riksdagens prövning samt att det borde tagas i övervägande, huruvida icke anslag av skattemedel borde beviljas för avskrivning av förlusten å de med lånemedel förvärvade aktierna i bolaget. I utlåtande den 23 februari 1928 över det definitiva köpekontraktet anförde *riksgäldsfullmäktige*, bland annat, att hela köpeskillingen för järnvägen borde påföras statens järnvägars fond.

I samband med beslut om godkännande av kontraktet anbefalldes Kungl. Maj:t järnvägsstyrelsen att efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret avgiva förslag angående de åtgärder, som borde i budget- och bokföringshänseende vidtagas beträffande *dels* det kapitalbelopp, som på grund av järnvägens övertagande borde påföras statens järnvägar, *dels* statslånet ur bibanelånefonden och *dels* statens aktier i bolaget.

I skrivelse den 11 december 1928 har *järnvägsstyrelsen* avgivit förslag i sådant hänseende. Järnvägsstyrelsen har därvid meddelat, att riksgäldsfullmäktige i likhet med järnvägsstyrelsen funnit riktigt, att statslånet i dess helhet avskreves i riksgäldskontorets räkenskaper samt att järnvägens kapitalvärde i statens järnvägars räkenskaper bokfördes som kapital av skattemedel. Erforderlig täckning för den del av lånet, som utbetalats av lånemedel, kunde lämpligen beredas riksgäldskontoret genom att fonden för statsskuldens amortering toges i anspråk för beloppets avskrivning. I sådant fall behöfde avskrivningen ej ske över riksstaten utan vore det tillräckligt, att riksdagens medgivande utverkades till amor-

teringsfondens användande. Fullmäktige i riksgäldskontoret hade vidare föreslagit, att amorteringsfonden skulle anlitas för täckning av det belopp av lånemedel, som använts för förvärv av aktier i järnvägen; denna summa, 250,000 kronor, komme därvid att å skuldsidan i statens järnvägars balansräkning omföras från lånemedel till skattemedel.

Vad beträffade det belopp, med vilket järnvägen borde uppföras i statens järnvägars räkenskaper, så ansåge järnvägsstyrelsen detta sakna större betydelse, därest beloppet såsom föreslagits erhöles natur av skattemedel. Riksgäldsfullmäktige hade ansett riktigast, att järnvägens värde uppfördes med statslånets kapitalbelopp, och styrelsen kunde biträda detta förslag, då det stode i viss överensstämmelse med de grunder, enligt vilka kapitalet för andra ej räntebärande järnvägar upptagits i statens järnvägars räkenskaper.

Slutligen har föreslagits, att de under järnvägsstyrelsens förvaltning stående aktierna i järnvägsbolaget å nominellt 500,000 kronor skulle i samband med lånekapitalets avskrivning överlämnas till riksgäldskontoret samt att eventuell andelsutdelning å aktierna vid avslutandet av bolagets likvidation skulle gottskrivas fonden för statsskuldens amortering.

Utlåtande i ärendet har avgivits av *riksräkenskapsverket* den 29 december 1928. Riksräkenskapsverket har därvid till en början förklarat sig icke hava något att erinra mot att fonden för statsskuldens amortering toges i anspråk för täckning av *dels* den av lånemedel härrörande delen av statslånet till järnvägen, *dels* det lånemedelsbelopp, som använts för förvärvande av aktier i bolaget. Härmed skulle av amorteringsfonden tagas i anspråk ett sammanlagt belopp av 4,743,867 kronor.

Vad beträffar den budgetära behandlingen av den ifrågavarande lånemedelsåterbetalningen, har riksräkenskapsverket framhållit, att denna frågas lösning borde bliva beroende av det sätt, på vilket banan uppfördes i statens järnvägars räkenskaper. Därutinnan har riksräkenskapsverket anført, bland annat, följande:

Såsom framginge av föredragande departementschefens anförande till statsrådsprotokollet vid behandlingen av propositionen angående statens övertagande av nu ifrågavarande järnväg, måste man åtminstone under nuvarande konjunkturer räkna med att driften komme att utvisa direkt förlust. Under sådana förhållanden syntes det riksräkenskapsverket icke vara lämpligt att tynga det i statens järnvägar investerade kapitalet med värden, om vilka man från början visste, att de icke kunde förräntas, i varje fall ej under överskådlig tid.

Enligt riksräkenskapsverkets förmenande vore det icke likgiltigt, till vilka belopp övertagna enskilda järnvägar redovisades hos statens järnvägar, även om det härför erforderliga anskaffningskapitalet hänförde sig till andra statsinkomster än lånemedel. Därigenom att kapital, åstadkommet medelst skattemedel i stället för lånemedel, investerades i en produktiv fond, upphörde nämligen icke helt kravet på förräntning. På dylikt sätt hade järnvägsstyrelsen ock i utlåtande den 10 november 1928 angående användningen av statens malminkomster tolkat ett av 1928 års riksdag (skrivelse nr 256) gjort

uttalande om kraven på »förräntning av statsbanekapitalet, åtminstone i vad detta vore att hänföra till lånemedel».

Enligt riksräkenskapsverkets förmenande skulle därför järnvägens redovisning i statens järnvägars räkenskaper till det belopp, vartill statslånet uppginge, innebära en medveten överkapitalisering. Ämbetsverket ansåge således, att statens järnvägars kapitaltillgångar icke borde i anledning av järnvägens övertagande uppskrivas. Å andra sidan syntes enligt riksräkenskapsverkets mening anledning saknas att ur statens järnvägars räkenskaper avföra det belopp om 250,000 kronor — motsvarande statens järnvägars aktieinnehav i bolaget — varmed ifrågavarande järnväg redan inginge i räkenskaperna, ehuru väl detta belopp borde omvandlas från lånemedel till skattemedel samt överföras från aktiekontot till anläggningskontot.

Riksräkenskapsverket har därefter framhållit, att om emellertid järnvägen ansåges böra bokföras med högre värde än berörda aktiepost, så borde denna bokföringsåtgärd ske över riksstaten genom uppförande av ett anslag till statens järnvägar, motsvarande det belopp, varmed bokföringsvärdet överstege aktievärdet.

Under förutsättning av bifall till det av riksräkenskapsverket förordade förfaringssättet borde de å bibanelånefonden balanserade kapital- och räntefordringarna avskrivas i bokslutet för budgetåret 1928/1929. För avskrivning av de aktier, som erhållits i ersättning för arbetslöshetsmedel, behövde åtgärd icke vidtagas, enär de i samband med förvärvet verkställda utgifterna bestritts från anslag under rubriken »verkliga utgifter» och alltså icke kapitaliserats.

Slutligen har riksräkenskapsverket förklarat sig icke hava något att erinra mot förslaget att vid bolagets upplösning tillgodoföra fonden för stats-skuldens amortering den andelsutdelning, som möjligen komme att falla på aktierna.

I förnyat utlåtande den 19 januari 1929 har *järnvägsstyrelsen* med anledning av riksräkenskapsverkets förslag att uppföra järnvägen i statens järnvägars räkenskaper allenast med beloppet av den där redan upptagna aktieposten, 250,000 kronor, anfört bland annat följande:

Mot vad riksräkenskapsverket således föreslagit skulle styrelsen givetvis icke behöva hava någon erinran, då tillvägagångssättet ju alltid kunde betecknas som innebärande en lättnad för statsbaneaffären. Styrelsen ville emellertid påpeka, att den princip, för vilken förfaringssättet gäve uttryck, icke syntes kunna komma till någon allmän tillämpning, så vitt styrelsen kunde förstå icke ens enligt riksräkenskapsverkets mening. I sitt den 9 november 1928 avgivna yttrande i anledning av viss riksdagens skrivelse angående användning av statens inkomster av aktier i Luossavaara-Kiurunavaara aktiebolag m. m. hade riksräkenskapsverket nämligen givit uttryck för den uppfattningen, att, i den mån anslag för återbetalning av i statens järnvägar nedlagt lånekapital budgetmässigt tillgodofördes riksgäldskontoret, borde i statens järnvägars räkenskaper motsvarande överföring äga rum från investeringskonto för lånemedel till sådant för andra statsinkomster. Riksräken-

skapsverket ansåge således, att ett i statens järnvägar investerat kapital, även om detsamma kunde anses hänföra sig till avgjort förlustbringande bandelar, vid amortering av lånemedel icke borde få utgå ur statens järnvägars kapitalkonto utan endast borde överflyttas till annat investeringskonto.

Järnvägsstyrelsen funne alltså, att för följdriktighetens skull värdet av den inköpta järnvägen borde i räkenskaperna upptagas till ett belopp, motsvarande statsverkets kapitalfordran. Järnvägsstyrelsen har därjämte framhållit, att frågan, huruvida ifrågavarande lånekapital bleve helt avskrivet eller endast omfört till kapital av annat slag, finge med de numera fastställda grunderna för förräntningskravet å statens järnvägar anses sakna nämnvärd praktisk betydelse för blivande taxesättning.

Av de utredningar, som i samband med förhandlingarna om ifrågavarande järnvägs trafikerande genom statens järnvägars försorg samt senare om dess övertagande av staten verkstälts inom järnvägsstyrelsen, får anses framgå, att järnvägens drift icke lär kunna väntas lämna överskott utan att snarare direkta förluster å trafiken äro att emotse. Järnvägen lär därför få anses sakna affärsvärde. Limesforsen—Särna järnvägsaktiebolags tillgångar — däri inbegripen den ännu icke lyftade delen av köpeskillingen — torde icke överstiga vad som erfordras för täckande av de med järnvägsanläggningens färdigställande förenade kostnaderna, vadan aktierna i bolaget torde vara i det närmaste värdelösa. Under sålunda föreliggande omständigheter torde de i järnvägen nedlagda statsmedlen få anses förlorade.

Departements-
chefen.

Följande tablå utgör en sammanfattning av de inledningsvis lämnade uppgifterna.

	Kapitalöknings- medel		Verkliga utgifter		S u m m o r		
	Låne- medel	Andra stats- in- komster	Riks- stats- anslag				
					kr.	kr.	kr.
Aktieteckning 1918...	250,000	—	—	—	1) 250,000		
» 1922...	—	—	250,000	—	250,000	—	2) 500,000
Statslån, utbetalt.....	4,493,867	303,467	—	—	4,797,334		
» att utbetalas	—	342,666	—	—	342,666	3) 5,140,000	
Räntor å lånet	—	—	—	440,249.67	—	440,249.67	4) 5,580,249.67
Summor	4,743,867	646,133	250,000	440,249.67	—	—	5) 6,080,249.67
	5,390,000						

1) Bokfört hos statens järnvägar. 2) Aktieinnehavet. 3) Statslånets kapitalbelopp.
4) Köpeskillingen. 5) Summa statsmedel nedlagda i järnvägen.

Av denna tablå framgår, att av de i järnvägen investerade medlen ett belopp av sammanlagt 4,743,867 kronor utgöres av lånemedel samt

att härav 250,000 kronor hänföra sig till aktier och 4,493,867 kronor till statslån ur bibanelånefonden. I anslutning till de grundsatser, som vid behandlingen av frågan angående förluster å statens utlåningsfonder m. m. uttalats i statsverkspropositionen till 1928 års riksdag, torde täckning för dessa förlorade lånemedel böra beredas, och lärer detta i enlighet med myndigheternas förslag böra ske med anlåtande av fonden för statsskuldens amortering. Härtill bör riksdagens medgivande inhämtas; i enlighet med vad som i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag föreslagits beträffande täckning av andra liknande lånemedelsförluster torde denna åtgärd icke böra vidtagas över riksstaten.

Jag övergår härifrån till frågan, i vad mån avskrivning av de i järnvägen investerade medlen bör äga rum eller visst belopp påföras statens järnvägar. Såväl fullmäktige i riksgäldskontoret som järnvägsstyrelsen hava förutsatt, att järnvägen bör i statens järnvägars räkenskaper uppföras med en summa ungefärligen motsvarande statslånets kapitalbelopp. Riksräkenskapsverket åter har, med utgångspunkt från att någon avkastning av järnvägen Limesforsen—Särna icke vore att förvänta, ansett skäl icke föreligga att i anledning av järnvägens införlivande med statsbanenätet uppskriva statens järnvägars kapitalkonto, även om på förut nämnt sätt omföring från lånemedel till skattemedel skedde. I likhet med riksräkenskapsverket finner jag det opåkallat att i samband med järnvägens övertagande påföra statsbanans räkenskaper ett fiktivt kapitalbelopp utöver det värde, varmed järnvägen genom aktieposten å 250,000 kronor redan förekommer i desamma. Skulle en uppskrivning av statens järnvägars kapitalkonto äga rum, lärer detta endast kunna ske på så sätt, att å riksstaten uppföres ett anslag för ändamålet och bibanelånefonden tages i anspråk för motsvarande belopp. Ett sådant förfarande skulle närmast ansluta sig till vad som tillämpats, då tidigare till statens järnvägar överförts enskilda banor, som staten måst övertaga på grund av utlämnade lån. Att på detta sätt belasta riksstaten med en rent fiktiv post av nu ifrågavarande storlek kan jag emellertid icke tillstyrka.

Jag ansluter mig alltså till riksräkenskapsverkets förslag, att statens järnvägars räkenskaper icke skola av det ifrågavarande förvärvet beröras i annan mån än att det nu under aktiekontot uppförda beloppet om 250,000 kronor, omvandlat från lånemedel till skattemedel, överföres till statsbanornas anläggningskonto. Statslånets kapitalbelopp jämte de debiterade räntorna torde sålunda böra i sin helhet avskrivas i bibanelånefondens räkenskaper. För en sådan åtgärd torde emellertid riksdagens medverkan icke erfordras. De aktier, som erhållits i ersättning för utförda nödhjälpsarbeten å bananläggningen, påfordra icke någon avskrivningsåtgärd, enär de för desamma havda utgifterna icke bestritts med kapitalökningsmedel.

I enlighet med järnvägsstyrelsens förslag torde samtliga aktiebrev böra överlämnas till riksgäldskontoret samt en eventuell andelsutdelning tillföras fonden för statsskuldens amortering.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att för täckande av de å järnvägen Limedsforsen—Särna uppkomna förluster å lånemedelskapital må av fonden för statsskuldens amortering tagas i anspråk ett belopp av 4,743,867 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Waldemar Wiens.